

Atatürk ve Dolmabahçe Sarayı

Dolmabahçe Sarayı

Dolmabahçe Sarayı

1843-1856 yılları arasında, Sultan I. Abdülmecit tarafından Mimar Karabet Balyan'a yaptırılan Dolmabahçe Sarayı, hem Osmanlı Devleti'nin son dönemine hem de yeni Türk Devleti'nin kuruluşuna tanıklık etmiş; dolayısıyla Türk siyasi tarihinde son derece önemli ve köklü değişimlerin yaşandığı bir mekân olmuştur.

19. yüzyıl Avrupa sanat üsluplarının özelliklerini taşıyan Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı modernleşmesinin de simgesi hâline gelmiştir. Saray 250.000 m²'lik bir alana yerleştirilmiştir. Dolmabahçe'nin esas kütesini, Selamlık (Mabeyn-i Hümayun), Muayede (Taht Salonu) ve Harem-i Hümayun dairesi teşkil eder. 1854-1855 yılları arasında Osmanlı bütçesi, 7.500.000 Osmanlı Lirası olarak tahmin edilmekte bu süreçte Osmanlı Devleti'nin yaptığı dış borçlanmanın ise 8.140.000 Osmanlı Lirası olduğu görülmektedir. Dolmabahçe Sarayı'nın maliyeti 5 milyon altın olup bu meblağ, Osmanlı ekonomisinin durumu dikkate alındığında aşırı bir harcama olarak göze çarpmaktadır. Dolmabahçe Sarayı için yapılan harcamalar nedeniyle, Sultan Abdülmecit döneminde maaş ödemelerinde gecikme yaşanmış, ekonomiyi tam bir iflas hâlinde devralan Sultan Abdülaziz döneminde ise, sarayda israf son haddini bulmuş, 5320 kişinin hizmet ettiği Dolmabahçe Sarayı harcamaları devlete yaklaşık 2,5 milyon Osmanlı altınına mal olmuştur.

1856 yılında sarayın tamamlanması ve devlet yönetiminin buraya taşınmasından sonra Dolmabahçe Sarayı, Sultan I. Abdülaziz, Sultan V. Murad, Sultan II. Abdülhamit, Sultan V. Mehmed Reşat ve Sultan Vahideddin'e ev sahipliği yapmıştır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, siyasi ve kültürel yapısının oluşumunda önemli kararların alındığı mekân olan Dolmabahçe Sarayı, aynı zamanda bu eşsiz hizmetleri gerçekleştiren, Mustafa Kemal Atatürk'ün ebedî hayata intikal etmeden önceki son ikametgâhı olmuştur.

I ve II. Meşrutiyet dönemi devlet idaresine ev sahipliği yapan Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleştirilen görüşmelerde Vahideddin'den, ülkenin içine düştüğü çaresiz durumdan kurtarılması için çeşitli öneri ve isteklerde bulunan, fakat beklediği desteği bulamayan Mustafa Kemal, 16 Mayıs 1919 günü İtilaf Devletleri donanmalarıyla kuşatılmış, soluksuz kalmış Dolmabahçe Sarayı'nı arkasında bırakarak İstanbul'dan ayrılmış ve 1927 yılında yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve Cumhurbaşkanı olarak Dolmabahçe Sarayı'na geri dönmüştür.

1 Temmuz 1927 günü halkın sevgi gösterileri arasında Dolmabahçe Sarayı'na ayak basan Mustafa Kemal Atatürk,

Dolmabahçe Sarayı'nın Muayede Salonu'nda, Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ'ın hoş geldiniz konuşmasına, İstanbul'dan ayrı yaşadığı bu sekiz yılın ruh hâlini özetler nitelikte bir konuşma ile karşılık vermiş ve duygularını şu cümlelerle ifade etmiştir: "Sekiz sene evvel, mustarip, ağlayan İstanbul'dan kalbim sızlayarak çıktım. Uğurlayanım yoktu. Sekiz sene sonra, kalbim müsterih olarak, gülen ve güzelleşen İstanbul'a geldim. İki büyük cihanın birleştiği noktada, Türk vatanının ziyneti, Türk tarihinin serveti, Türk milletinin göz bebeği İstanbul, bütün vatandaşların kalbinde yeri olan bir şehirdir. Sekiz sene önce buradan ayrılırken, kalbi yaralı olanlardan biri de bendim. Sekiz sene, heyet-i içtimaiyemizin (toplumumuzun) yeni girdiği devrin tarihi, içine aldığı ihtilâllerin, inkılâpların neticeleriyle doludur. Aziz İstanbul halkına, sekiz sene evvelki kadar, içinde yedi evliya kuvvetinde bir heyulâ (hayalet) tasavvur ettirmek istenen bu sarayın içinde konuşuyorum. Yalnız artık bu saray, zıllullahların (Allah'ın gölgelerinin) değil, zill olmayan (gölge olmayan) milletin sarayıdır ve ben burada, milletin bir ferdi, bir misafiri bulunmakla bahtiyarım."

Atatürk için Dolmabahçe Sarayı, geçmişin olduğu kadar geleceğin de göstergesi, padişahlıktan Cumhuriyet yönetimine geçmiş bir ulusun malı anlamını taşıyordu. Bu nedenle, İstanbul'a her gelişinde Dolmabahçe Sarayı'nda kalmış, kendisinin de dile getirdiği gibi burada ulusun bir temsilcisi ve konuğu olarak bulunmuştur. Dolmabahçe Sarayı, saltanattan-cumhuriyete geçiş döneminin sancılarına ve cumhuriyet idaresinin inşasında yaşanan sıkıntılara tanıklık etmiştir.

Bu süreçte yeni Türk Devleti, ulus-devlet ve üniter-devlet anlayışı ile yeniden yapılandırılmış; monarşiden-cumhuriyete, teokratik idareden laik-hukuk devlet idaresine geçmiştir. Ulus-devlet ve üniter-devlet yapısının şekillendirilmesinde dil, kültür, eğitim-öğretim ve tarih önemli bir yer tutmaktadır. Türk halkının kendi öz varlığına ait kültürel ve tarihsel çalışmalarla, millî kimlik ve vatandaşlık tanımı yeniden düzenlenmiştir. Bu yeni inşa sürecinde Türk Milleti'nin kurtarıcısı ve yeni Türk Devleti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün, katkısı ve çabaları belirleyici olmuştur. Atatürk, millî egemenliği ve millî birliği güçlendirmek ve her alanda halka benimsetmek için kısa sürede bir dizi inkılap hareketi gerçekleştirmiştir.

Mustafa Kemal, eğitim ve öğretimi birleştirerek aynı ülkü etrafında, ulusa faydalı yeni bir neslin yetiştirilmesini hedefleyen inkılaplar gerçekleştirmiştir. Eğitim ve öğretimde bilimin esas alınmasının yanı sıra, öğretmenlere bu idealde, düşen sorumluluğu, her fırsatta dile getiren Mustafa Kemal, 7 Temmuz 1927 Perşembe günü, Giresun Milletvekili Hakkı Tarık (Us) Başkanlığındaki Öğretmenler Birliği Heyetini, Dolmabahçe Sarayı'nda kabul etmiş ve İstanbul Muallimler Heyeti'ne hitap ederek: "...Eski hocalar nasıl dinî esastan hâkim olmuşlarsa, muallimler de ilim esasından kazanmaya başladıkları hâkimiyeti nihayete erdirmelidirler. Bununla muallimlik mesleği hakiki inkişâf devrine dahil olacaktır. Muallimler her vesileden istifade ederek halka koşmalı, halk ile beraber olmalı ve halk, muallimin çocuğa yalnız alfabe okutur bir varlıktan ibaret olmayacağını anlamalıdır." demiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, 4 Haziran 1928 tarihindeki İstanbul ziyaretinde, Dolmabahçe Sarayı'nda inkılaplarla ilgili ön hazırlık çalışmaları yapmış ve üzerinde durduğu öncelikli konu Harf İnkılabı olmuştur. Atatürk, yeni bir yazı hazırlamak üzere bir alfabe komisyonu oluşturmuş; 1 Ağustos 1928 günü Latin Harfleri Komisyonu üyelerinden Falih Rıfkı (Atay), Ahmet Cevat (Emre) ve Mehmet Emin Beyleri sarayda kabul ederek üyelerle alfabe ve gramer konuları hakkında görüşmüştür. 1 Ağustos 1928 günü Dolmabahçe Sarayı'nda yeni Türk harfleri üzerine, ilk uygulama dersi ile alfabe seferberliği başlatılmıştır. Bu ilk derse bazı milletvekilleriyle, Cumhurbaşkanlığı maiyetindeki memurlar ve devlet büyükleri katılmışlardır. Bu derslerde yeni harf şekilleri ve bunların karşılığı olan sesler anlatılmış, uygulamalar yapılmıştır. Dolmabahçe Sarayı'nda yeni Türk harflerinin kullanımı ile ilgili verilen derslerin ikincisi, 25 Ağustos günü,

üçüncüsü 29 Ağustos günü Mustafa Kemal'in katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

Böylece, 1 Ağustos 1928'de başlayan Harf Devrimi çalışmaları Dolmabahçe Sarayı'nda son şeklini almış ve yirmi dokuz harften oluşan "Yeni Türk Alfabesi" hazırlanan kanun tasarısı ile birlikte TBMM'ye sunulmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk Dilinin kaynaklarının öğrenilmesi, Türkçenin yabancı dillerin etkisinden arındırılması ve halka, rahatlıkla kendini ifade edebileceği bir Türkçenin öğretilmesi konusunda yaptığı çalışmaların önemli bir kısmını, Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede, Dolmabahçe Sarayı'nda, yerli ve yabancı bilim adamlarının katılımıyla, Atatürk'ün önderliğinde Türk Dili Kurultayları düzenlenmiştir. 26 Eylül 1932 günü Dolmabahçe Sarayı tarihî günlerinden birini yaşamış, Büyük Salonda iki binden fazla davetlinin katılımıyla I. Türk Dil Kurultayı toplanmıştır. II. Türk Dil Kurultayı ise Mustafa Kemal Atatürk'ün Başkanlığında 18 Ağustos 1934 günü Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleştirilmiştir.

22 Ağustos 1936'da Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda III. Türk Dil Kurultayı için İstanbul'da bulunan yabancı dil bilginlerini kabul etmiş; 24 Ağustos günü başlayan III. Türk Dil Kurultayı çalışmalarını başından sonuna kadar izlemiştir. Atatürk, Türk Dili ile ilgili çalışmaların önemini şöyle ifade etmiştir: *"Türk Dili kaynakları üzerinde edindiğimiz bilgiler, umduğumuzdan daha verimli çıktı. Şimdi, yalnız anadilimizin öz varlıklarını bilmekle kalmıyoruz; bunların çok eski bir medeniyetin ilk anadili olduğunu da öğrendik."*

Mustafa Kemal, halkın kendi dinini okuyup anlayacağı ve yorumlayacağı sadeliğe kavuşturmak üzere 1930'lu yıllarda çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bunlardan ilki, ezanın Türkçe okunması diğeri de Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye tercümesidir. Mustafa Kemal, Dolmabahçe Sarayı'nda hem ezanın Türkçe okunması, hem de Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye tercümesi için çalışmalarda bulunmuş, bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir: *"Ezan ve Kuran'ı Türklerden başka hiçbir Müslüman milleti bu kadar güzel okuyamaz. Bunlara muhteşem müzik ahengi veren Türk sanatkârlarıdır... Kuran'ın tercüme edilmesini emrettim. Bu da ilk defa olarak Türkçeye tercüme ediliyor. Muhammed'in hayatına ait bir kitabın tercüme edilmesi için de emir verdim. Halk, tekrarlanmakta bulunan bir şey mevcut olduğunu ve din işleriyle ilgili kimselerin derdi ancak kendi karınlarını doyurup, başka bir işleri olmadığını bilsinler."*

Mustafa Kemal, 1930 yılında aralıklarla gelerek Dolmabahçe Sarayı'nda kaldığı süreyi Türk tarihi çalışmalarına ayırmış, gerek Dolmabahçe'de gerekse Yalova'da tarih çalışmalarını sürdürmüştür. Atatürk'ün şekillendirdiği Türk Tarih Tezi, "Tarih ve Türklük" hakkında yaptığı görüşmelerle Dolmabahçe Sarayı'nda olgunlaşmıştır. 14 Eylül 1930 günü, Dolmabahçe Sarayı'nda bir sohbet sırasında geçmişin öz eleştirisini yapan Mustafa Kemal, *"Bizim neslin gençlik yıllarına Osmanlılık telkin ve etkileri hakimdi. İmparatorluk halkını meydana getiren Türk'ten başka uluslara, bu arada yanlış bir din anlayışıyla Arap'lara, sarayın, ordu ve devlet ileri gelenleri arasında bulunan ırkdaşlarının etkisiyle Arnavut'lara özel bir değer veriliyor, onlardan söz edilirken "kavm-i necip" deyimini ile sınıflandırılarak, bu duygunun belirtilmesine çalışılıyor, memleketin sahibi ve devletin kurucusu olan biz Türkler, ikinci planda gelen önemsiz halk yığınları sayılıyorduk. Şair Mehmet Emin Yurdakul'un, ilk defa Manastır Askeri İdadisi'nde öğrenci iken okuduğum "Ben Türk'üm, dinim, cinsim uludur" mısralarıyla başlayan manzumesinde, bana ulusal benliğimin gururunu tattıran ilk anlatımı bulmuştum. Fakat ben asıl bunu, orduya katıldığım ilk günlerde, bir Anadolu çocuğunun gözyaşlarında ve kuvvetle duydum. Ondan sonra Türklük, benim en derin güven kaynağım, en engin övünç dayanağım oldu. Kendimi hiçbir zaman Osmanlılığın telkin ettiği başka ulusları öven ve Türklüğü aşağı gören eksiklik duygusuna kaptırmadım....Artık bu yanlışlara bir son vermek, Türklüğümüzü bütün asalet ve necabeti ile tanımak ve tanıtmak gerekmektedir. "* demiştir.

Atatürk, 18 Nisan 1933'te Dolmabahçe Sarayı'nda Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin toplantısına Başkanlık etmiş; 20 Eylül 1937'de Dolmabahçe Sarayı'nda II. Türk Tarih Kurultayı münasebetiyle düzenlenen "Tarih Sergisi"ni açmış; Türk Tarih Kurultayı'nın açılış töreni ve çalışmalarını izlemiştir.

Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet idaresi, Türk halkını ümmet yerine millet, kul yerine vatandaş olarak tanımlamış; halkın, devletle olan bağı ve ilişkilerini yeniden düzenlemiştir. Mustafa Kemal, Türk halkının cumhuriyet idaresinde vatandaşlık hakkında bilgilenmesi amacıyla hazırlanan "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" isimli eser hakkında 18 Eylül 1931 günü Dolmabahçe Sarayı'ndan, İsmet Paşa'ya gönderdiği yazıda: *"Kitaplar yazılırken ve yazıldıktan sonra bizzat ilgilendim; bunların yazılmalarında izlenen amaçlara hizmet edecek kıymet ve nitelikte olduklarını bilhassa kaydederim. Bundan başka bu kitapların memlekette yurttaşlara okutulması için ilgiyi artıracak her tedbirin kıymetli olacağı görüşümdedir"* demiştir.

Mustafa Kemal, cumhuriyet yönetimini demokratik ve çok sesli bir yapıya taşıdığı çalışmalarının önemli bir kısmını da Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleştirmiştir. 1930 yılında çok partili hayata geçişin ikinci denemesi olan Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması kararı Dolmabahçe'de şekillenmiştir. Atatürk'ün büyük desteğiyle ve Ali Fethi Okyar'ın Başkanlığında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası, toplumsal şartların henüz olgunlaşması nedeniyle Fethi Okyar tarafından, 17 Kasım 1930'da feshedilmiştir. Serbest Fırka'nın kapanmasından sonra, Menemen'de patlak veren isyan dolayısıyla alınması gereken tedbirler, Dolmabahçe Sarayı'nda karara bağlanmış, irtica ile ilgili incelemeler Mustafa Kemal ve devlet erkânı tarafından burada yapılmıştır. Mustafa Kemal, 21 Eylül 1935 günü Dolmabahçe'de Piatakof Başkanlığındaki Sovyet Sanayi Heyeti'ni kabul etmiştir.

20-24 Ocak 1936'da İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın hazırlıkları yapılmış ve ikinci planın taslağı, 18 Eylül 1938'de Dolmabahçe Sarayı'nda Başbakan Celâl Bayar tarafından Mustafa Kemal'e sunulmuştur. Mustafa Kemal hazırlanan dört yıllık yeni ekonomi planı hakkında Başbakanla görüşmüş ve *"Bizim bu ve buna benzer işleri başarmamız için en çok üç sene süremiz vardır; ondan evvel de fırtına kopmaz demiyorum... Ne yaparsak bu dar müddetin içine sıkıştırmaya bakmalıyız. Bütçe filan düşünmeye gerek yoktur; memleketin bütün kuvvet kaynaklarını seferber ederek bu işleri yapmak lazımdır."* demiştir.

Mustafa Kemal, Dolmabahçe Sarayı'nda bakanlar kurulu çalışmaları, seçimler, atamalar gibi konularla da meşgul olmuştur. 12 Eylül 1932'de Celâl Bayar'ın İktisat Bakanlığına atanması kararı, Dolmabahçe Sarayı'nda alınmış, 19 Eylül 1937'de Celal Bayar'a Başbakanlık görevi yine burada verilmiştir. Mustafa Kemal'in hastalığının ağırlaştığı ve devlet işlerinin yürütülmesinde sıkıntılar yaşandığı günlerde, vekil atamadan işlere devam kararının alındığı ve Mustafa Kemal'in katılmadığı son Bakanlar Kurulu Toplantısı da yine Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleştirilmiştir.

Mustafa Kemal, 1927 yılından itibaren Türkiye'ye gelen yabancı devlet adamlarını ve yabancı heyetleri Dolmabahçe Sarayı'nda ağırlamıştır. İmparatorluktan ulus-devlete geçiş sürecinde bağımsız Türkiye'nin sınırlarını çizen Lozan Antlaşması, Türk tarihinin önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Mustafa Kemal, Dolmabahçe Sarayı'nda 26 Temmuz 1927 Salı günü İstanbul Üniversitesi Hukuk Talebe Cemiyetinden bir heyeti kabul etmiş; Lozan Barışı ile ilgili olarak heyet üyeleri ile sohbet etmiştir.

10 Temmuz 1927 günü Afganistan Dışişleri Bakanı Muhammed Terzi Han'ı Dolmabahçe'de kabul eden Mustafa Kemal, aynı yıl Ürdün Emiri Abdullah'ı Dolmabahçe Sarayı'nda ağırlayarak Türk Musikisine büyük hayranlık duyan Emir'e bir müzik ziyafeti vermiştir. 27 Eylül 1932 günü Amerikan Genelkurmay Başkanı General Mac Arthur'u Dolmabahçe

Sarayında kabulü sırasında söylediği “...Avrupa devlet adamları, başlıca anlaşmazlık konusu olan önemli siyasi sorunları, her türlü millî egoizmlerden uzak ve yalnız umumun yararına olarak, son bir gayret ve tam bir iyi niyetle ele almazlarsa, korkarım ki, felâketin önü alınamayacaktır.” sözleriyle, dünya liderlerini yeni bir savaş felaketi konusunda uyarmıştır.

26 Eylül 1933'te Yunanistan'ın Eski Devlet Başkanı Venizelos'u Dolmabahçe Sarayı'nda ağırlayan Mustafa Kemal, bir dönem Türkiye'nin düşmanı olanların, gerektiğinde Türkiye'nin dostu olabileceğini gösteren realist bir politik yaklaşım sergilemiştir.

4 Ekim 1933 günü, Yugoslavya Kralı Alexandre'ı Dolmabahçe Sarayı'nda kabul eden Mustafa Kemal, Kral Alexandre'ı Türkiye-Yunanistan-Yugoslavya-Romanya arasında bir anlaşma yapılması konusunda ikna etmiş, bu girişimin bir sonucu olarak 9 Şubat 1934'te Atina'da dört Balkan Devleti Balkan Antantı'nı imzalamıştır.

16 Haziran 1934 günü, İran Şahı Rıza Pehlevi ile birlikte İstanbul'a gelen Mustafa Kemal, 7 Eylül 1934'te de Irak Dışişleri Bakanı Nuri Sait Paşa ve Irak Elçisi Naci Şevket Bey'i Dolmabahçe Sarayı'nda kabul etmiştir.

27 Mayıs 1935'te Amerikalı Gazeteci Gladys Baker'ı Dolmabahçe'de kabul eden Mustafa Kemal, Türkiye'nin dünya barışının sağlanması konusundaki kararlılığını vurgulamıştır.

Mustafa Kemal, 4 Eylül 1936 tarihinde, Dolmabahçe'de İngiltere Kralı VIII. Edward'ı ağırlamış, 1936 yılından itibaren İngilizlerle kurulan iyi ilişkiler, Kral VIII. Edward'ın Türkiye'yi ziyareti ile yeni bir boyut kazanmıştır.

1936 yılında, değişen dünya şartları karşısında boğazların güvenliğinin tehlikeye düşmesi üzerine, İngiltere-Fransa ve Rusya'nın ikna edilmesi sonucunda 20 Temmuz 1936 günü Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanmasını, Dolmabahçe Sarayı'nda “Lozan Montreux'de taçlandırıldığı için sevinmeye değer tarihi bir olay” olarak nitelendiren Mustafa Kemal, Hatay konusunda da aynı duyarlılığı göstererek Hatay'ın, Musul ile aynı akıbete uğramasından endişeli, ama kararlı tavrıyla, Hatay'ı ana vatana katmak için büyük mücadele vermiştir. O günlerde “Kurun” adıyla çıkartılmakta olan “Vakit” gazetesinde, dünya kamuoyuna “Türkiye'nin artık sabrı taşmak üzeredir.” mesajı vermek gayesiyle, Dolmabahçe Sarayı'nda beş makale kaleme alan Mustafa Kemal, girişimlerinin sonucunu almış, bu sonuç Türkiye'ye Hatay'ı kazandırmıştır.

Mustafa Kemal, Dolmabahçe Sarayı'nda günlük çalışmalarının yanı sıra, akşamlarını da sofrasohbetleri ve çok sevdiği Türk Müziği ziyafetleri ile geçirmiş, ancak Dolmabahçe Sarayı'nın 19. yüzyıla özgü mermer, kristal ve yaldızlı, pirinç kakmalı salonlarıyla hiçbir zaman bağdaşamamış, halkından uzak kaldığı bu mekânda kendisini kafeste gibi hissetmiştir. Mustafa Kemal, Dolmabahçe'nin sıkıntılı atmosferinden uzaklaşmak, halkıyla bütünleşmek ihtiyacı ile zaman zaman saraydan gizlice kaçmıştır. 20/21 Eylül 1931 gecesi sabaha karşı maiyet erkânı ile birlikte Eyüp semtine giden Mustafa Kemal, Eyüp sırtlarından güneşin doğuşunu izlemiş, sabah kendisini tanıtmaksızın mallarını satmaya gelen köylülerden alışveriş yapmış, teslimatın Dolmabahçe Sarayı'nda Gazi Paşa'ya yapılmasını istemiştir. Saraya teslimat için gelen köylüler, kendileri ile pazarlık yapıp mallarını satın alanın Mustafa Kemal olduğunu öğrenince Ata'yı tanıyamadıklarından dolayı büyük üzüntü duymuşlardır. Ancak Mustafa Kemal, köylülerin ağırlanması ve sarayı gezmeleri emrini vermiş, köylüler de saraydan mutlu bir biçimde ayrılmışlardır. Mustafa Kemal 7 Eylül 1932'de de yine Dolmabahçe'nin kendisini bunaltan atmosferinden uzaklaşmak ihtiyacıyla, akşam üzeri saraydan ayrılarak otomobili ile Florya'ya gitmiş, otomobilini Sirkeci'ye gönderip kendisi Edirne istikametinden gelen posta treni ile Sirkeci'ye dönmüştür. Mustafa Kemal, artık Dolmabahçe'yi hapisane gibi görmekte ve saraydan kaçmak için birtakım

manevralara başvurmaktadır. 1936 yılında, Mustafa Kemal, yine bir akşam, okul kaçağı bir çocuk gibi erken yatacağını söyleyerek sofradan kalkmış, nöbetçileri atlatmış ve geceleyin ortadan kaybolmuştur. Uzun aramalar sonucunda Mustafa Kemal, Boğazda bir Rum balıkçı meyhanesinde, Trabzonlu bir gemcinin çaldığı kemeçe eşliğinde horon teperken bulunmuştur.

1937 yılından itibaren Mustafa Kemal, hastalığının belirtilerini hissetmeye başlamış ve doktorların istirahat önerilerine rağmen çalışma temposunda bir değişiklik yapmamıştır. 1 Haziran 1938’de bir çocuk gibi sevinerek büyük ümitlerle geçtiği Savarona Yatı’ndan, çok zor şartlar altında 25 Temmuz günü Dolmabahçe Sarayı’na nakledilen Mustafa Kemal, 30 Ağustos törenlerine katılabilmeyi ve modern araçlarla donatılan Türk Ordusu’nun geçişini izlemeyi çok arzulamış, ancak bu arzusu gerçekleştirilememiştir.

Tüm umutlarını Cumhuriyetin 15. yıldönümü kutlamalarına bağlayan, hatta bu uğurda ölümü bile kabullenerek, “Ne olacaksam, Ankara’da olayım.” diyen Mustafa Kemal’in bu arzusu da yerine getirilememiştir.

29 Ekim 1938 günü, Dolmabahçe önlerinde Cumhuriyet Bayramı törenlerinden dönen Kuleli Askeri Lisesi öğrencilerini taşıyan vapurdan, yükselen “Atamızı görmek istiyoruz.” sesleri, sarayın hüzünlü duvarlarında yankılanmış ve 29 Ekim kutlamalarına katılamayan Mustafa Kemal’in gözleri dolmuştur. 8 Kasım 1938 günü ikinci ciddi komasına giren Mustafa Kemal, artık bu ikinci komadan çıkamamış, 10 Kasım günü Dolmabahçe Sarayı’nda saat 09.05’te hayata gözlerini yummuştur.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu, aziz Atatürk, 16 Mayıs 1919’da yalnız ve uğurlayanı olmadan ayrıldığı Dolmabahçe Sarayı’ndan bu defa, gözü yaşlı milyonların sevgi seli ile Ankara’ya uğurlanmıştır.

Nevin YAZICI- Emine KISIKLI

KAYNAKÇA

ALTAY, Fahrettin, **Atatürk’e Ait Hatıralar**, (Haz. Ahmet Hidayet Reel), Cumhuriyet Basımevi, İstanbul 1949.

ARTUK, Cevriye, “Atatürk’ün 1 Temmuz 1927 Senesinde İstanbul’a İlk Gelişi”, **IX. Türk Tarih Kongresi**, C. III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1981, ss.2081-2089.

Atatürk’ten Mektuplar(1981), (Der. Afet İnan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1981.

Atatürk’ün Nöbet Defteri 1931-1938, (Der. Özel Şahingiray), Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1955.

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri-Tamim ve Telgrafları, Haz. Sadi Borak, Utkan Kocatürk, Cilt V, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1972.

Atatürk’ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, Cilt IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

ATAY, Falih Rıfkı, **Çankaya (Atatürk’ün Doğumundan Ölümüne Kadar)**, Bateş Yayınları, İstanbul 1984.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam**, Cilt III., Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.

BANOĞLU, Ahmet Niyazi, **Atatürk’ün İstanbul’daki Hayatı(1899-1919- 1927-1932)**, C.I, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1973.

BORAK, Sadi, **Ata ve İstanbul**, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul 1983.

BOZOK, Salih, **Hep Atatürk'ün Yanında**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1985.

GÖNCÜ, Cengiz, **Dolmabahçe Sarayı: İnşa Süreci, Mekân ve Teşkilatı**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2019.

İNAN, Afet, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

Kılıç Ali, **Atatürk'ün Son Günleri**, Sel Yayınevi, İstanbul 1955

KOCATÜRK, Utkan, "Atatürk'ün Hastalığı, Son Günleri ve Ölümü Hakkında Prof. Dr. Nihat Reşat Belger'in Notları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C I, S 2, 1985, s.543-553.

KOCATÜRK, Utkan, **Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

ÖZKAYA, Yücel, "Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1927 İstanbul ve Sonraki Gezileri", **Atatürk Yolu**, C 4, S 14, 1994, s.185-213.

SOYAK, Hasan Rıza, **Atatürk'ten Hatıralar**, Yapı Kredi Yayınları Yayınları, İstanbul 2004.

ŞEHSUVAROĞLU, Bedi, **Atatürk'ün Sağlık Hayatı**, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1981.

US, M.Asım, **Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım**, Vakıf Matbaası, İstanbul 1964.

YAZICI, Nevin, KISIKLI, Emine, "Yeni Türk Devleti'nin Oluşumunda ve Atatürk'ün Hayatında Dolmabahçe'nin Yeri ve Önemi", **150.Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler**, Cilt 1, TBMM Millî Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2007, s.15-25.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-ve-dolmabahce-sarayi/?pdf=3792> adresinden erişilmiştir